

HELŚIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA
HELSINKI FOUNDATION for HUMAN RIGHTS

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska Marek Antoni Nowicki
Jerzy Ciemniowski Teresa Romer
Janusz Grzelak Mirosław Wyrzykowski
Michał Nawrocki

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Maciej Nowicki
Sekretarz: Piotr Kładoczny
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członek Zarządu: Dominika Bychawska-Siniarska

Warszawa, 11 lipca 2017 r.

1438/2017/PSP/MSZ

Szanowny Pan
Marek Michalak
Rzecznik Praw Dziecka
ul. Przemysłowa 30/32
00-001 Warszawa

Szanowny Panie Rzeczniku,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: HFPC) pragnie zwrócić się do Pana z prośbą o podjęcie działań w celu wzmocnienia ochrony danych osobowych dzieci adoptowanych, zawartych w parafialnych księgach ochrzczonych. W naszej ocenie, brak w Kościele Rzymskokatolickim w Rzeczypospolitej Polskiej jednolitych reguł wewnętrznych w zakresie zasad przetwarzania takich danych, jak również zasad udostępniania biologicznym krewnym ochrzczonego dziecka oraz jego rodzicom chrzestnym danych adoptowanego dziecka oraz jego rodziców adopcyjnych, może niekiedy prowadzić do naruszenia prawa do prywatności oraz ochrony życia rodzinnego osób adoptowanych oraz rodziców adopcyjnych.

Niniejsze wystąpienie zostało opracowane na kanwie sprawy, z którą zwróciła się do nas jedna z naszych klientek. Wraz z mężem adoptowała ona przed kilkunastoma laty dwójkę dzieci. Była to adopcja całkowita, więc dzieci otrzymały nowy akt urodzenia, w którym jako ich rodziców wpisano rodziców adopcyjnych. Niestety, wiele okoliczności wskazywało na to, że stosownych zmian nie naniesiono do akt parafialnych. Przykładowo, kilkakrotnie zdarzyło się, że na świadectwie chrztu wystawianym przez parafię, widniały dane rodziców biologicznych dzieci, a brak było informacji na temat rodziców adopcyjnych. Ponadto, z jednym z dzieci skontaktowała się osoba przedstawiająca się jako jego krewna, która poinformowała, że dane dziecka udostępnił jej ksiądz, gdyż jako matka chrzestna figuruje w akcie chrztu.

Powyższa sprawa wzbudziła poważne zaniepokojenie HFPC, gdyż mogło w niej dojść do poważnego naruszenia prawa do ochrony danych osobowych osoby adoptowanej, a także do pogwałcenia samej istoty adopcji pełnej. W tym zakresie pragniemy wskazać, że zgodnie z art. 121 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks

rodzinnego i opiekuńczy (Dz.U. z 2015 r. poz. 2082 ze zm.; dalej: k.r.o.) w wyniku adopcji powstaje między przysposabiającym a przysposobionym taki stosunek, jak między rodzicami a dziećmi. W przypadku przysposobienia pełnego ustają dodatkowo prawa i obowiązki przysposobionego wynikające z pokrewieństwa względem jego krewnych, jak również prawa i obowiązki tych krewnych względem niego (art. 121 § 3 k.r.o.). Fakt przysposobienia uzasadnia zmianę danych osobowych małoletniego na podstawie ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 2064; dalej: p.a.s.c.). Zgodnie z art. 72 ust. 2 p.a.s.c. w przypadku adopcji pełnej możliwe jest sporządzenie nowego aktu urodzenia. Takie rozwiązanie jest natomiast obligatoryjne, gdy chodzi o przysposobienie całkowite (art. 71 ust. 1 p.a.s.c.), czyli wyrażenie zgody na przysposobienie przez rodziców biologicznych bez wskazania przysposabiającego. W takiej sytuacji w nowym akcie urodzenia wskazuje się przysposabiających jako rodziców (art. 71 ust. 2 i 3, art. 72 ust. 3 w zw. z art. 71 ust. 2 i 3 p.a.s.c.), a dotychczasowy akt urodzenia nie podlega ujawnieniu (art. 73 ust. 1 p.a.s.c.).

Z powyższych regulacji prawnych wynika zatem, że fakt przysposobienia powoduje istotne zmiany dotyczące danych osobowych przysposobionego, co uzasadnione jest zerwaniem więzi z rodziną biologiczną i „wejściem” do rodziny przysposabiających. Dane osobowe przysposobionego dziecka są chronione z mocy Konstytucji i wiążących Polskę umów międzynarodowych z zakresu praw człowieka. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na art. 47 Konstytucji RP, w myśl którego „każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym” oraz art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W kontekście omawianego tu zagadnienia szczególne znaczenie ma ponadto art. 16 Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r.¹, który odnosi się *expressis verbis* do ochrony prywatności dzieci: „1. Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację. 2. Dziecko ma prawo do ochrony prawnej przeciwko tego rodzaju ingerencji lub zamachom.” Ochrona danych osobowych przysposobionego dziecka związana jest również z koniecznością poszanowania tajemnicy adopcji, która jest wartością samą w sobie. Jak bowiem trafnie wskazał Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z 30 listopada 1994 r. III CZP 99/94 „(...) jednym z podstawowych założeń nowoczesnej regulacji adopcji jest zasada tajemnicy tego zdarzenia. Polega ona na ukryciu faktu, że przysposabiający nie jest naturalnym rodzicem przysposobionego zarówno przed otoczeniem, jak i jego rodzicami naturalnymi. Dobra te są wyżej przez zainteresowanych cenione od dobra w postaci "biologicznej" tożsamości człowieka.”

Na poziomie ustawowym, wyżej wymienione regulacje prawne dotyczące ochrony prywatności zostały uszczegółowione przede wszystkim w ustawie z dnia 29

¹Dz. U. z 1991 r., nr 120, poz. 526 ze zm.

sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922; dalej: u.o.d.o.). Art. 36 ust. 1 tej ustawy nakłada na administratora danych osobowych obowiązek ochrony przetwarzanych danych osobowych, m.in. w zakresie zabezpieczenia przed ich udostępnieniem osobom nieupoważnionym oraz zabranieniem przez osobę nieuprawnioną. Dodatkowo, art. 51 u.o.d.o. stanowi, że „Kto administrując zbiorem danych lub będąc obowiązany do ochrony danych osobowych udostępnia je lub umożliwia dostęp do nich osobom nieupoważnionym, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”, a jeżeli działa nieumyślnie – podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Zaznaczyć przy tym należy, że choć w świetle u.o.d.o. uprawnienia Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych w odniesieniu do ingerencji w wykonywanie obowiązków administratora danych osobowych w przypadku związków wyznaniowych oraz kościołów, w tym Kościoła Rzymskokatolickiego, są ograniczone (zob. art. 43 ust. 2 w związku z art. 43 ust. 1 pkt 3 u.o.d.o.), to jednak nie oznacza to, że kościoły są automatycznie zwolnione z obowiązku przestrzegania przepisów tej ustawy. Cięży zatem na nich obowiązek wprowadzenia takich zabezpieczeń, które w sposób efektywny chroniłyby osoby, których dane osobowe są przez dany kościół przetwarzane, przed naruszeniem ich prawa do prywatności. Kwestia ta była podnoszona m.in. w dokumencie *Ochrona Danych Osobowych w Działalności Kościoła Katolickiego w Polsce. Instrukcja Opracowana przez Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych oraz Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski*². W powyższym piśmie wskazano m.in. na konieczność zabezpieczenia danych osobowych przetwarzanych zarówno w sposób tradycyjny, jak i w postaci elektronicznej, w szczególności poprzez zabezpieczenie obszaru, w którym przetwarzane są dane osobowe oraz samych dokumentów m.in. poprzez umożliwienie dostępu do dokumentów wyłącznie osobom upoważnionym, zobligowanym do zachowania w tajemnicy pozyskanych informacji³. Zaznaczono ponadto, że: „Zaleca się, aby administrator danych (np. biskup, proboszcz, itp.) opracował w formie pisemnej instrukcję zawierającą prawa, reguły i praktyczne wyjaśnienia dotyczące sposobu zarządzania, ochrony i wymiany informacji (danych osobowych) w systemie tradycyjnym (papierowym) oraz informatycznym wewnątrz swojej jednostki⁴”.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy, HFPC pragnie zwrócić uwagę, że Kodeks Prawa Kanonicznego nie reguluje w sposób wyczerpujący kwestii związanych z przetwarzaniem danych osobowych zawartych w aktach chrztu. Kodeks reguluje m.in. zasady przechowywania dokumentów, w szczególności w zakresie przechowywania danych osobowych (kan. 486 § 2 – 3, kan. 487 § 1, kan. 488 – 490) oraz ich udostępniania (kan. 487 § 1). Ponadto, zgodnie z jego kan. 487 § 2 osoby zainteresowane mają prawo – gdy o to proszą osobiście lub przez pełnomocnika –

² http://www.giodo.gov.pl/data/filemanager/pl/wsp_krajowa/KEP.pdf, dostęp dnia 27 lutego 2017 r.

³ *Ibidem*, s. 7.

⁴ *Ibidem*, s. 9.

otrzymać autentyczny odpis lub kopię dokumentu, z natury swej publicznego, który dotyczy ich osoby. Jeśli chodzi o regulacje odnoszące się do adopcji, należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na kan. 110 Kodeksu, zgodnie z którym dzieci adoptowane zgodnie z przepisami prawa cywilnego uważane są za dzieci tego lub tych, którzy je adoptowali. Fakt adopcji jest również odnotowywany w dokumentach wewnętrznych Kościoła, w szczególności w metryce chrztu. Zgodnie z kan. 535 § 2 w księdze ochrzczonych należy odnotować bierzmowanie, jak również to, co ma związek ze stanem kanonicznym wiernych z racji małżeństwa, z racji adopcji, jak również przyjęcia święceń wyższych, profesji wieczystej złożonej w instytucie zakonnym oraz zmiany obrządku. Ponadto zgodnie z kan. 877 § 3 w wypadku dziecka adoptowanego należy wpisać nazwiska adoptujących oraz – przynajmniej jeśli tak czyni się w akcie cywilnym regionu – nazwiska rodziców naturalnych przy uwzględnieniu przepisów Konferencji Episkopatu. Omawiana norma daje więc Konferencji Episkopatu uprawnienia do wydania odpowiednich regulacji.

Jak wskazuje ks. P. Majer, w oparciu o powyższą normę kodeksową w wielu państwach świata zostały wprowadzone odpowiednie przepisy wewnątrzkościelne w tym zakresie⁵. I tak, niektóre z przepisów konferencji krajowych nakazują na przykład dostosowanie zapisu w księdze ochrzczonych do akt stanu cywilnego, a obecność w akcie danych rodziców naturalnych uzależniają od ich wpisania w dokumentach cywilnych⁶. Inne konferencje poleciły, by sporządzać nowy akt urodzenia dziecka adoptowanego, który miałby być przechowywany w specjalnej księdze, do której dostęp jest ograniczony⁷. Niektóre z regulacji są jeszcze dalej idące, bowiem zakładają sporządzenie zupełnie nowego aktu chrztu dziecka adoptowanego, bez czynienia wzmianki o przysposobieniu⁸. Poszczególne konferencje biskupów uregulowały również kwestię wydawania odpisów aktów chrztu, w większości zajmując stanowisko, że na metrykach powinny znajdować się wyłącznie „nowe” dane, bez czynienia wzmianki o adopcji oraz rodzicach naturalnych⁹. Przedmiotem regulacji stała się także kwestia wyboru nowych rodziców chrzestnych – np. episkopat Chile postanowił, iż przysposabiający mogą wystąpić o zezwolenie na wybranie takich osób, których dane można następnie zamieścić w nowym akcie chrztu¹⁰. Podkreślenia wymaga, że celem stawianym przez ustawodawcę kościelnego przed każdą Konferencją Episkopatu jest harmonizacja przepisów kanonicznych oraz przepisów prawa świeckiego obowiązującego w danym kraju, co wynika z treści kan. 447.

Niestety, jak dotychczas Konferencja Episkopatu w Polsce nie przyjęła tego rodzaju przepisów, pomimo że jest to postulowane w literaturze¹¹. Z informacji

⁵ P. Majer, *Tajemnica przysposobienia a przeszkoda pokrewieństwa: odnotowanie adopcji w księdze ochrzczonych (kan. 877 §3)*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 2011, nr 3-4, s. 236-241.

⁶ Tak postanowiły konferencje episkopatu m.in.: Afryki Północnej, Brazylii, Belgii, Kanady, Niemiec, Hiszpanii, Skandynawii i Węgier – tamże, s. 237

⁷ Np. Malta, Holandia, Meksyk – tamże, s. 237-238.

⁸ Tak: Chile – tamże, s. 238.

⁹ M.in. Australia, Kanada, Włochy, Malta, USA, RPA – tamże, s. 239.

¹⁰ Tamże, s. 240.

¹¹ *Ibidem*, s. 241.

posiadanych przez HFPC wynika jednak, że niektóre archidiecezje w kraju wydały własne przepisy dotyczące przetwarzania danych osobowych dzieci przysposobionych. Przykładowo, w odpowiedzi na zapytanie HFPC, Kuria Metropolitalna Wroclawska wskazała, że osoby trzecie mogą otrzymać odpis aktu lub świadectwo tylko za zgodą zainteresowanego, co odnosi się również do udostępniania danych rodzicom chrzestnym dziecka. Jeśli chodzi natomiast o zmiany danych w aktach chrztu w przypadku adopcji, to sam fakt adopcji odnotowuje się w rubryce „Uwagi”, z kolei w sytuacji, kiedy wydaje się odpis aktu chrztu dziecka adoptowanego, do rubryki „Rodzice” wpisuje się dane rodziców adopcyjnych. Z kolei Archidiecezja Warszawska poinformowała, że zgodnie z przyjętym zwyczajem, w przypadku adopcji nowy akt chrztu zawiera nowe dane dziecka, a w aktach umieszcza się jednocześnie zastrzeżenie, że spisano nowy akt i wydawanie jakichkolwiek odpisów bądź udzielanie informacji o dziecku jest zabronione. Podobne regulacje obowiązują także w diecezji radomskiej – w księdze chrztów umieszcza się dane rodziców adopcyjnych, a dane osobowe adoptowanego udostępnia się opiekunom prawnym dziecka lub jemu samemu po osiągnięciu pełnoletności.¹² W instrukcji obowiązującej w Archidiecezji Łódzkiej¹³ wskazano natomiast, że na marginesie aktu chrztu odnotowuje się fakty powodujące zmianę stanu kanonicznego danej osoby: adopcję, bierzmowanie, święcenia, ślub wieczysty, zawarcie małżeństwa, stwierdzenie nieważności małżeństwa, uzyskanie dyspensy od małżeństwa niedopełnionego oraz konwalidację związku małżeńskiego (pkt 16). Ponadto metrykę chrztu osoby adoptowanej wydaje się w pełnym brzmieniu (z uwzględnieniem faktu adopcji) tylko w przypadku, gdy jest ona potrzebna do załatwienia formalności przedślubnych (pkt 17). Z kolei stosownie do „Instrukcji dotyczącej prowadzenia parafialnych ksiąg: ochrzczonych, I komunii świętej, bierzmowanych, małżeństw i zmarłych”¹⁴ wydanej przez Arcybiskupa Metropolite Częstochowskiego, fakt przysposobienia dziecka odnotowuje się w Księdze chrztów w rubryce Uwagi. Prośbę o zmianę nazwiska dziecka w dokumentach kościelnych należy złożyć do Kurii Metropolitalnej załączając stosowne dokumenty. Instrukcja stanowi również, że „W skróconych odpisach aktu chrztu dziecka adoptowanego wpisuje się dane adoptujących do rubryki Rodzice, jednak z adnotacją *parentes ex adoptione*”.

Jak można zauważyć, regulacje obowiązujące w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Kościoła nie są identyczne. Prawdopodobne jest więc, że normy wprowadzane na potrzeby danej parafii, diecezji czy archidiecezji mogą okazać się niewystarczające. Ponadto, niekiedy zasady dotyczące przetwarzania danych osobowych przysposobionego dziecka w ogóle nie zostały ujęte w formie oficjalnego dokumentu, co stwarza stan swoistej niepewności prawnej.

¹² <http://www.diecezja.radom.pl/home-mainmenu-1/czytelnia/96-md/4011-cda>, dostęp dnia 27 lutego 2017 r.

¹³ <http://www.archidiecezja.lodz.pl/czytelni/synod/instr1.html>, dostęp dnia 27 lutego 2017 r.

¹⁴ <http://kuriaczestochowa.pl/wp-content/uploads/2013/02/9a.pdf>, dostęp dnia 14 marca 2017 r.

Pragniemy podkreślić, że wystąpienie o podobnej treści wystosowaliśmy do Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski jeszcze w marcu 2017 r. Niestety, do dnia dzisiejszego nie otrzymaliśmy na nie żadnej odpowiedzi. Ufamy zatem, że dzięki zaangażowaniu Pana Rzecznika, uda się rozwiązać ten bardzo istotny problem. Jednocześnie informujemy, że równolegle zaapelowaliśmy o podjęcie działań w tej sprawie do Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych.

Łępe wynezy stecunlu

Piotr Kłodoczny
dr Piotr Kłodoczny
Sekretarz Zarządu